

8

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Van september 2003 tot en met oktober 2004 hebben we onderzoek gedaan naar de niet-gedoogde cannabisverkoop in Nederland. De probleemstelling luidt als volgt: *Wat is de omvang en de aard van niet-gedoogde cannabisaanbieders in Nederland en welke ontwikkelingen zijn hierin waarneembaar, mede in relatie tot gedoogde aanbieders?* Onder niet-gedoogde cannabisaanbieders wordt verstaan: verkopers van cannabis, behalve de (officieel gedoogde) coffeeshops. Het onderzoek was gericht op de detailhandel. Met andere woorden de toeleveranciers ('achterdeur') van coffeeshops en het midden en hogere echelon van de cannabismarkt zijn buiten beschouwing gelaten.

In dit afsluitende hoofdstuk schetsen we eerst in het kort hoe het onderzoek is uitgevoerd. Daarna vatten we de bevindingen over de aard van de niet-gedoogde cannabismarkt samen. Vervolgens bespreken we de schattingen van de omvang van de gedoogde en niet-gedoogde cannabismarkt. En ten slotte presenteren we puntsgewijs de belangrijkste conclusies.

8.1 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd in tien gemeenten. Het gaat er in dit onderzoek nadrukkelijk niet om het lokale coffeeshopbeleid van deze gemeenten te evalueren. Daarom worden zij niet met naam genoemd, maar aangeduid met een letter (A tot en met J). De gemeenten liggen verspreid over het land en verschillen in grootte en coffeeshopdichtheid (aantal coffeeshops per 10.000 inwoners). Acht van deze gemeenten hebben een of meer officieel gedoogde coffeeshops en de andere twee hebben officieel geen enkele coffeeshop. Het gaat om de volgende gemeenten: A als een van de vier grote steden (G-4); B en C als middelgrote gemeenten met tevens coffeeshoptoerisme; D, J en H als middelgrote gemeenten met variatie in coffeeshopdichtheid; E en I als kleinere gemeenten met variatie in coffeeshopdichtheid; en F en G als twee gemeenten zonder officieel gedoogde coffeeshops.

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen, de eerste tussen najaar 2003 en voorjaar 2004 en de tweede van de zomer tot en met het najaar van 2004. In de eerste fase vond het onderzoek plaats in vijf gemeenten (A, B, C, D en E) en werden verschillende methoden toegepast, namelijk individuele interviews en groepsgesprekken (focusgroepen) met lokale experts in alle vijf gemeenten, een survey onder cannabisgebruikers in twee middelgrote gemeenten met een gemiddelde coffeeshopdichtheid (B en D) en een korte etnografische veldstudie in dezelfde twee gemeenten.

Op basis van de overwegend positieve ervaringen in de eerste fase werd besloten tot uitbreiding met vijf andere gemeenten in de tweede fase (F, G, H, I en J). In deze tweede fase werd afgezien van groepsgesprekken met de lokale experts, aangezien deze in de eerste fase te weinig toegevoegde waarde bleken te hebben boven de individuele interviews. In de eerste fase leek de survey onder cannabisgebruikers de beste schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders op te leveren en werd daarom in alle vijf gemeenten van

de tweede fase uitgevoerd. Ten einde de betrouwbaarheid van de vragenlijst nader te toetsen werd de survey in de tweede fase tevens herhaald in gemeente D, een van de beide gemeenten waar de survey al in de eerste fase was afgenomen. De korte etnografische veldstudies werden nu gedaan in de twee gemeenten zonder officieel gedoogde coffeeshops (F en G) en de gemeente met de hoogste coffeeshopdichtheid (J).

Bij elkaar genomen werden individuele interviews met lokale experts gehouden in alle tien gemeenten, groepsgesprekken (focus groups) met lokale experts in vier van de tien gemeenten, een survey onder cannabisgebruikers in zeven van de tien gemeenten en een kort etnografisch veldonderzoek in vijf van de tien gemeenten. Schematisch ziet dit er als volgt uit:

Gemeente	Type		Lokale experts		Survey gebruikers	Etnografisch veldonderzoek
	Inwoners *	Coffeeshopdichtheid	Groeps gesprek	Individueel interview		
A	469.000	Gemiddeld voor G4	X	X		
B	210.000	Gemiddeld	X	X	X	X
C	166.000	Gemiddeld	X	X		
D	93.000	Gemiddeld	X	X	XX	X
E	41.000	Bovengemiddeld		X		
F	49.000	0		X	X	X
G	69.000	0		X	X	X
H	165.000	Laagst		X	X	
I	42.000	Hoog		X	X	
J	91.000	Hoogst		X	X	X

* ten tijde van onderzoek, afgerond

Lokale experts

Voorwaarde voor deelname van lokale experts aan het onderzoek was dat zij goed op de hoogte waren van de lokale cannabismarkt. De meeste lokale experts waren beleidsmedewerkers, politiemensen, preventiewerkers of jongerenwerkers. In de eerste fase bleek dat de beleidsmedewerkers zich vaak vooral baseerden op informatie van de politie en dan weinig extra informatie konden verschaffen. Daarom is in de tweede fase, naast iemand van de politie, niet ook steeds een beleidsmedewerker geïnterviewd.

Daarnaast zijn er interviews gehouden met coffeeshopeigenaren en coffeeshoppersoneel. Al deze lokale experts zijn individueel geïnterviewd. Sommigen van hen hebben tevens deelgenomen aan een groepsgesprek. Zoals verwacht bleek het niet eenvoudig om personen uit de coffeeshopbranche mee te laten doen in groepsgesprekken waar ook beleidsmedewerkers en politiefunctionarissen aan deelnamen. Soms lukte deelname van de coffeeshopbranche wel, maar nooit waren niet-gedoogde dealers bereid om bij zo'n groepsgesprek aan te schuiven. Meer algemeen waren niet-gedoogde dealers bepaald niet enthousiast om aan een groepsgesprek deel te nemen, ook niet met andere lokale niet-gedoogde dealers en/of coffeeshophouders.

Survey onder gebruikers

In zeven van de tien gemeenten is aan de hand van een korte vragenlijst ook een survey onder huidige cannabisgebruikers (= de afgelopen maand nog geblowd) gehouden. Dit ge-

beurde 's avonds en 's nachts op straat, in uitgaans- en winkelgebieden. De survey bleek goed uitvoerbaar en leverde bruikbare gegevens van bijna 800 gebruikers op. Zij vormen een redelijke doorsnee van de lokale gebruikerspopulatie. Ter toetsing van de betrouwbaarheid werd de survey in D tweemaal afgenomen. De beide steekproeven in deze stad verschillen niet van elkaar op algemene achtergrondkenmerken, en evenmin op de informatie over het eigen koopgedrag bij de aanschaf van cannabis. Dit laatste wijst op betrouwbaarheid van de gegevens. De informatie over het krijgen van cannabis is wat minder consistent. Daarentegen lijkt de informatie over het (veronderstelde) koopgedrag van vrienden betrouwbaar als het gaat om coffeeshops, maar wat minder betrouwbaar als het de niet-gedoogde markt betreft.

Etnografisch onderzoek

De korte etnografische veldstudies in vijf gemeenten bestonden voornamelijk uit observaties en informele gesprekken. Dit onderdeel bracht ons onder andere in contact met niet-gedoogde dealers en leverde een verdiepend en meer kwalitatief inzicht in de aard van de lokale cannabismarkt op. Tevens resulteerde dit in enkele extra deelnemers aan de interviews met lokale experts.

8.2 Aard van de niet-gedoogde aanbieders

In alle onderzochte gemeenten is er op detailhandelniveau een niet-gedoogde markt voor cannabis. We kunnen hierbij twee hoofdcategorieën onderscheiden: vaste en mobiele verkooppunten.

- De *vaste* niet-gedoogde verkooppunten kunnen onderverdeeld worden in (1) thuisdealers en (2) 'onder de toonbank' dealers in met name horecagelegenheden.
- Bij de *mobiele* niet-gedoogde verkooppunten kunnen ook twee typen onderscheiden worden, namelijk (1) bezorging aan huis op telefonische bestelling (06-dealers) en (2) verkoop op straat en op hangplekken (straatdealers).

Vaste niet-gedoogde dealers

In alle onderzochte gemeenten zijn *thuisdealers* actief. De lokale experts weten hier doorgaans niet zoveel van, de survey geeft er meer informatie over en de etnografische veldstudies zorgen voor een verdere inkleuring. Thuisdealers bevinden zich vaak in de sociaal zwakkere wijken van de gemeente, maar ook wel in andere wijken die ver van het centrum en van coffeeshops liggen. Vaak is er ook sprake van een zelfvoorzienend thuisdealercircuit, deze netwerken worden als gesloten getypeerd. De thuisdealers leveren volgens de politie over het algemeen weinig overlast. Toch is er in een aantal gemeenten in het recente verleden opgetreden tegen deze vorm van niet-gedoogde cannabisverkoop. Tijdens het etnografische deel van het onderzoek hebben we kunnen constateren dat sommige thuisdealers ook aan minderjarigen verkopen.

De 'onder de toonbank'-verkoop van wiet en hasj in cafés komt overal voor. Naast de verkoop van cannabis in horeca waar alcohol geschonken wordt, vindt in mindere mate ook verkoop van wiet en hasj in 'droge' horeca plaats. Dit gebeurt dan bijvoorbeeld in cafetaria's en koffiehuisen, maar ook wel eens in een smartshop of een andere winkel. Over het alge-

meen liggen de locaties waar 'onder de toonbank' wordt verkocht in het centrum of in de nabije omgeving daarvan.

Mobiele niet-gedoogde dealers

In bijna alle gemeenten worden *06-dealers* gesignaleerd, die per scooter of auto cannabis op bestelling leveren. Verhoudingsgewijs komen we dit type het meest tegen in de twee gemeenten, waar woonwijken over een groot gebied verspreid liggen. Meer algemeen is de mobiliteit van de cannabisaanbieders groter in gemeenten zonder coffeeshops en in coffeshopluwe buitenwijken. Er zijn ook 06-dealers die cannabis verkopen aan minderjarigen. Soms zijn 06-dealers ook bereikbaar via internet.

Straatdealers zijn in vrijwel alle onderzochte gemeenten een bekend verschijnsel. Ze worden vooral gezien bij onder andere stations, scholen, jongerencentra, winkelcentra, in parken en op hangplekken. Een deel van de straatdealers verkoopt vooral cannabis aan minderjarigen. Dit zijn vaak jongeren onder de twintig jaar; zij dealen veelal parttime en zoeken de jongeren op bij school, hangplekken en jongerencentra.

Overige niet-gedoogde cannabisaanbieders

Overal zijn er ook de zogenaamde *zelftelers*, die hun eigen wiet kweken. Veel zelftelers kweken voor eigen gebruik en geven of ruilen met vrienden en kennissen. Het gaat dan vaak om hechte vriendennetwerken van zowel jongere als oudere blowers. Soms verkopen zij een deel aan vrienden, kennissen of buurtgenoten. Voor zover dit laatste het geval is, kunnen zij tot een van de vier voorgaande typen gerekend worden, vooral het type van de thuisdealer. Er zijn ook zelftelers die wat commerciëler ingesteld zijn, zij verkopen een deel van hun oogst door aan coffeeshops of verkopen kleine partijen aan particulieren.

Ten slotte is er in een van de tien gemeenten een niet-gedoogd vast verkooppunt in de vorm van een oogluikend toegestaan soort 'coffeeshop'. We zouden dit een 'onder de toonbank' dealer of een thuisdealer kunnen noemen, maar in de volksmond heet het doorgaans een 'coffeeshop'.

Soft- en harddrugs

De focus in het onderzoek lag op de cannabismarkt. Detailhandelaren die zich uitsluitend bezighouden met de verkoop van harddrugs zijn daarom in principe buiten beschouwing gelaten. Maar bij alle typen niet-gedoogde cannabisaanbieders zijn er die zowel soft- als harddrugs verkopen; soms vormen softdrugs hun hoofdproduct, in andere gevallen een verkopen zij vooral harddrugs.

Een belangrijk deel van de *thuisdealers*, vooral de zelftelers onder hen, verkoopt uitsluitend cannabis. Er zijn ook thuisdealers die voornamelijk heroïne en cocaïne verkopen aan verslaafden en daar soms wat hasj of wiet bij verkopen; op de niet-gedoogde cannabismarkt spelen zij echter een zeer marginale rol. Dit segment is grotendeels gescheiden van het omvangrijkere thuiscircuit, dat zich richt op de 'recreatieve' markt. Hier zijn dealers actief die uitsluitend 'partydrugs' als ecstasy, cocaïne en/of amfetamine verkopen, maar er zijn er ook die zowel soft- als harddrugs verkopen. Hetzelfde geldt voor *06-dealers*, waarbij sommigen door de week vooral in cannabis handelen en in het weekend in partydrugs. Bij 'onder de toonbank' dealers zijn de markten van soft- en harddrugs meestal, maar niet altijd, gescheiden. De meeste *straatdealers* vallen buiten de scope van ons onderzoek, omdat zij uitsluitend harddrugs (met name cocaïne en heroïne) verkopen; zij zijn vaak zelf verslaafd en hou-

den zich vooral op in het centrum en bij stations. Maar sommigen verkopen tevens softdrugs en juist bij hen is de kans op vermenging van de soft- en harddrugsmarkt het grootst. Daarnaast zijn er de veelal jongere, niet-verslaafde straatdealers, die zich vaak beperken tot de verkoop softdrugs.

8.3 Gaten in de coffeeshopmarkt

Of een gemeente nu wel of geen coffeeshops heeft, overal komt niet-gedoogde cannabisverkoop voor. Maar over het geheel genomen, nemen coffeeshops een groter deel van de cannabisverkoop (op detailhandelniveau) voor hun rekening dan de niet-gedoogde verkopers. Er zijn verschillende redenen waarom er ook in gemeenten met coffeeshops niet-gedoogde cannabisaanbieders zijn. De belangrijkste daarvan zijn: de ruimtelijke spreiding van coffeeshops, de openingstijden en de minimumleeftijd. Met name 06-dealers en thuisdealers springen in op 'geografisch gaten' in de cannabismarkt; zij zijn vooral actief in coffeshopluwe wijken en (omliggende) gemeenten zonder coffeeshop. Coffeeshops zijn niet 24 uur per dag open en niet-gedoogde aanbieders spelen daar soms expliciet op in, door juist of ook buiten de openingstijden van coffeeshops bereikbaar te zijn. Voor minderjarigen is de leeftijdsgrens van coffeeshops ook een belangrijke reden om hasj of wiet te laten bezorgen, dan wel op straat of bij een thuisdealer te kopen. Daarnaast kunnen niet-gedoogde aanbieders een aantrekkelijk alternatief vormen voor coffeeshops omdat gebruikers er groter hoeveelheden kunnen kopen en/of de cannabis er goedkoper is.

8.4 Schattingen van de lokale cannabismarkt

Zowel de lokale experts als de respondenten in de survey onder gebruikers hebben schattingen gemaakt van het aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop en van het aantal niet-gedoogde verkooppunten in verschillende gemeenten. Bij de schattingen hebben we ons beperkt tot de niet-gedoogde aanbieders die uitsluitend of ook cannabis verkopen en hebben we de dealers die uitsluitend harddrugs verkopen buiten beschouwing gelaten.

Vaak blijkt het voor *lokale experts* moeilijk, zo niet onmogelijk om een schatting te maken van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders in hun gemeente. Het lijkt er sterk op dat hoe groter een gemeente is, hoe moeilijker het is om een schatting te geven. De politie blijkt zich vooral te richten op verkooppunten die overlast veroorzaakten, waardoor zij relatief weinig zicht hebben op vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop die nauwelijks tot geen overlast veroorzaken. Dit betekent niet dat politiemensen helemaal geen niet-gedoogde cannabisverkoop waarnemen, maar omdat deze geen of weinig prioriteit hebben in de bestrijding, verdiepen zij zich er niet echt in. Voor preventiewerkers en jongerenwerkers geldt dat ze een wat totaler beeld hebben, althans degenen onder hen die zich actief in de leefwereld van gebruikers begeven, op straat en/of in het uitgaansleven. Op basis van eigen waarnemingen en informatie van gebruikers en soms ook dealers hebben zij beter zicht op dynamiek en omvang van niet-gedoogde dealers. Coffeeshophouders en –personeel nemen qua informatie een tussenpositie in. Zij hebben op bepaalde vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop, zoals de markt van zelftelers, beter zicht.

De schattingen van de lokale experts lopen soms sterk uiteen en zijn dus niet zo betrouwbaar. De in de survey geïnterviewde *gebruikers* gaven, net als de experts, zeer uiteenlopende schattingen. Gemiddelde aantallen leveren te hoge schattingen op; de medianen leveren een getrouwer beeld op. De cijfers over het eigen koopgedrag van de respondenten is het meest betrouwbaar en de medianen leveren een valide schatting op. Voor het koopgedrag van vrienden wordt dat al wat minder en de inschatting van het koopgedrag van de gehele gemeente is nog iets minder betrouwbaar.

8.5 Conclusies

Methoden

- In vergelijking met individuele interviews leveren groepsgesprekken met experts (te) weinig extra informatie op. Een monitor zou daarom geen gebruik moeten maken van focusgroepen.
- Experts vinden het vaak moeilijk om verantwoorde schattingen te maken van de (omvang van de) lokale niet-gedoogde cannabismarkt. Een korte, gestructureerde vragenlijst biedt hier wel enig soelaas. Voor grotere gemeenten kunnen hoogstens schattingen per stadsdeel of – wijk gemaakt worden.
- Individuele interviews met lokale experts kunnen wel inzicht in relevante (kwalitatieve) ontwikkelingen in beleid en de aard van de niet-gedoogde cannabismarkt geven. Voor een monitor zouden (panels van) lokale experts met tijdsintervallen van een of meerdere jaren geïnterviewd kunnen worden om eventuele nieuwe trends op te sporen.
- De survey onder gebruikers geeft belangrijke en betrouwbare informatie over het percentage blowers in een gemeente dat (ook) buiten de coffeeshop om koopt. Klaarblijkelijk is het niet al te lastig om in uitgaans- en winkelgebieden een per gemeente redelijk representatieve steekproef met voldoende respondenten te krijgen.
- De survey heeft tevens items opgeleverd die gebruikt kunnen worden in een algemenere vragenlijst naar drugsgebruik (onder scholieren of de algemene bevolking) om zicht te krijgen op de (relatieve) omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt.
- Etnografische studies naar de niet-gedoogde cannabismarkt zijn door ervaren veldonderzoekers goed uit te voeren. De onderzoekers zijn op deze manier in contact gekomen met verschillende insiders, waaronder ook vaste en mobiele niet-gedoogde verkopers van cannabis. Hierdoor is informatie boven tafel gekomen over de werkwijze van deze verkopers, die door de lokale experts lang niet altijd gegeven kon worden.
- Door in het etnografisch veldwerk te observeren en contact te leggen met leraren, scholieren en coffeeshophouders is duidelijk geworden hoe minderjarigen aan cannabis komen.

Aard van de gedoogde en de niet-gedoogde cannabismarkt

- Op detailhandelsniveau vertoont de niet-gedoogde cannabismarkt in alle onderzochte gemeenten grote overeenkomsten.
- Overall bestaat een pluriforme markt. Dit uit zich in het feit dat dezelfde vormen van verkoop steeds terugkomen in (haast) alle gemeenten. Overall zijn zowel vaste als mobiele niet-gedoogde cannabisaanbieders. Bij de vaste aanbieders gaat het om thuisdealers en

'onder de toonbank'-dealers, en bij mobiele aanbieders om 06-dealers en straatdealers. Daarnaast zijn er zelftelers, die zowel vaste als mobiele aanbieders kunnen zijn.

- De markt is ook diffuus. Tussen gemeenten zijn er soms duidelijke verschillen in aantallen niet-gedoogde verkooppunten van de afzonderlijke typen.
- Er zijn zowel niet-gedoogde cannabisaanbieders die uitsluitend cannabis verkopen, als aanbieders die tevens of voornamelijk harddrugs verkopen.
- De vermenging van soft- en harddrugs binnen de niet-gedoogde cannabismarkt is over het algemeen het grootst bij de straatdealers en het kleinst bij thuisdealers.
- De mobiliteit van niet-gedoogde verkooppunten wordt groter naarmate een gemeente groter is.
- De mobiliteit is ook groter in gemeenten zonder coffeeshop en in coffeeshopluwe buitenwijken.
- De belangrijkste redenen om bij niet-gedoogde cannabisverkopers wiet of hasj te kopen, zijn voor de consumenten gemakszucht (vooral afstand tot en openingstijden van coffeeshops) en de leeftijdsgrens van de coffeeshops.
- Thuisdealers manifesteren zich vaak in sociaal zwakkere buurten. Hun klantenkring kent elkaar goed en er hangt een 'ons kent ons' sfeer. Ook in wijken die verder van het centrum liggen, bevinden zich meer thuisdealers.

Omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt

- Schattingen van experts zijn onvoldoende betrouwbaar.
- De mediane schattingen van gebruikers over hun eigen koopgedrag leveren de meest valide schattingen op.
- In gemeenten met (officieel gedoogde) coffeeshops komt naar schatting ongeveer 70% van de lokale cannabisverkoop direct uit de coffeeshops. Hoe hoger de coffeeshopdichtheid, hoe groter het aandeel van coffeeshops in de lokale verkoop.
- Daarnaast zijn coffeeshops indirecte leveranciers van cannabis, met name via vrienden van gebruikers, maar eveneens via niet-gedoogde verkooppunten. Bovendien kopen gebruikers uit gemeenten zonder coffeeshops vaak hun cannabis in naburige gemeenten met coffeeshops.
- In de gemeenten zonder coffeeshop of met een lage coffeeshopdichtheid kopen gebruikers veruit het vaakst (ook) ergens anders.
- In gemeenten met (officieel gedoogde) coffeeshops en een gemiddelde coffeeshopdichtheid zijn er naar schatting ongeveer 10 niet-gedoogde cannabisaanbieders per coffeeshop.
- Landelijk zou dit, de grote steden en gemeenten zonder coffeeshops niet meegerekend, neerkomen op enkele duizenden niet-gedoogde cannabisaanbieders. Omdat deze samen naar schatting ongeveer 30% van de lokale verkoop voor hun rekening nemen, lijkt het dus grosso modo vooral om (zeer) kleinschalige handel te gaan.
- Het lijkt er op dat het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders per coffeeshop groter is naarmate de coffeeshopdichtheid kleiner is.
- De aantallen vaste en mobiele niet-gedoogde cannabisaanbieders houden elkaar redelijk in evenwicht.
- In de vaste niet-gedoogde cannabisverkoop zijn de thuisdealers duidelijk in de meerderheid en zijn er verhoudingsgewijs weinig 'onder de toonbank' dealers.

- Bij de mobiele aanbieders zijn er ongeveer evenveel 06-dealers als straatdealers. Qua omzet spelen 06-dealers naar alle waarschijnlijkheid wel een grotere rol dan straatdealers, aangezien de straatdealers vaak niet uitsluitend of niet overwegend cannabis verkopen.
- Er is een sterke variatie tussen de gemeenten in de aanwezigheid van de verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders. Steeds is weer een ander soort verkooppunt het meest voorkomend. Er is niet een type dat duidelijk op de voorgrond staat in alle gemeenten.

Ontwikkelingen en beleid

- Op de meeste plaatsen is de cannabismarkt redelijk stabiel en het coffeeshopbeleid goed gereguleerd.
- Niet-gedoogde cannabisaanbieders worden op lokaal niveau meestal niet als een urgent probleem ervaren.
- Overlast is het belangrijkste criterium voor optreden tegen niet-gedoogde verkooppunten. Als er geen sprake is van overlast, heeft de niet-gedoogde cannabismarkt volgens lokale experts geen hoge prioriteit in de handhaving. De bestrijding van harddrugs heeft echter wel prioriteit.
- Bij de vaste niet-gedoogde markt maakt de politie onderscheid tussen zogenaamde 'gebruikerspanden' en overige aanbieders. Bij invallen in de gebruikerspanden treft zij voornamelijk harddrugs aan en sporadisch cannabis.
- Minderjarigen kopen hun cannabis het vaakst door het iemand anders in de coffeeshop te laten halen. Weliswaar kopen zij ook zelf wel eens cannabis in een coffeeshop, maar toch beduidend minder vaak dan meerderjarige gebruikers. Ook komt het redelijk vaak voor dat zij het bij niet-gedoogde verkooppunten kopen, met name 06-dealers, thuisdealers en straatdealers.
- De meeste straatdealers die (vooral) cannabis verkopen, doen dit ook aan jongeren. Vaak zijn het zelf ook jongeren die wat bij willen verdienen.
- Veel gebruikers in gemeenten zonder coffeeshop halen hun cannabis in een gemeente met een of meer coffeeshops.